promete
Aylık Dergi ● Mayıs 1992 ● 6000 TL (KDV dahil)

Metin Altıok • Salih Bolat • Murat İsmet Tunçer
Hayati Baki • Kemal Gündüzalp • Ergül Çetin
Cem Savran • Abdullah Kaygı • Remziye Yılmaz
Cezmi Koca • Kosztolanyi Dezsö-Celal İnal

2

METANIN SANATI

Küçük ya da büyük, mülkiyet ilişkilerinin nesnesi olan ve değişim değeri içeren her şey 'meta'dır. En pornografik mülkiyet ilişkilerinin geçerli olduğu, değişim değerinin sürekli dalgalandığı kapitalist sistemde nesne olarak adlandırılamayacak bir çok şey de metalaşmıştır. Örneğin kadın başlıbaşına meta konumundadır ve çoğunluk tarafından bir zevk nesnesi olarak görülmektedir. Meta kavramını biraz daha açarsak çıkara dayanan ve mülkiyete ulamlanan sıradan insan davranışlarının meta ilişkilerinin sonucundan başka bir şey olmadığını görürüz. Bu, insanı etik anlamda kirlenmeye ve alçalmaya götürür.

Sanatçıları da bu konumun dışında düşünmek mümkün değildir. Dirsek teması, sen ben bizim oğlan mantığı, danışıklı dövüşler, pompalanmalar ve pompalamalar özde çıkara dayanan ve sonuçta mülkiyet ilişkilerine ulamlanan (yapıtın pazarlanması vb.) davranışlardır. Edebiyat ortamımız *hamili kart yakinimdir* mantığıyla güdümlenirken, yayıncılarımıza tüm iyi niyetli bakış çabalarının boşa gittiği görülecektir. Çünkü bu sistem içerisinde ayakta kalabilmenin zorunlu koşulu büyümek büyümek büyümektir... Bunu başarmanın vazgeçilmez yolu da 'pazar'ı kendine yönlendirmekten başka bir şey değildir. Bu da yapılır, nice değerlerin susturulması, gözardı edilmesi, küstürülmesi pahasına.

Mülkiyet ilişkilerine köle olan ve dirsekleri temaslardan dolayı nasırlaşan 'sanatçı'ların, çoklukla, yapıtlarına da yansır bu. Bu sanatçıların 'mülkiyet ve meta ilişkileri üstü" şeyler geveleyip durmalarının veya mülkiyet ve meta ilişilerini doğal ve ezeli-edebi ilişkilermiş gibi tasvir etmelerinin nedeni bu olmasın! Görüngünün doğallığı ve sanatçı tarafından yapılan bu doğallık

Sunu

Bugün edebiyat dergiciliği alanında genel anlamda iki oluşum var: Ülkesine ense fotoğrafıyla bakan "Batıcı" dergiler ile kendince bunları 'edebiyat iktidarı' olarak belirlemiş ve iç yangısıyla bunlara kafa tutma iddiasında olan, buğday ekiniyle 'ekin'i birbirine karıştıran ve ne yazık ki genel olarak sanat birikiminden yoksun 'a'sı küçük ve tırnak içinde 'anadolu' dergileri...

Kabullenme ve hoşgörü, erdem olabildiği gibi aptallık da olabilmektedir. Yukarıdaki türden bir oluşumun kabullenilmesinin ve böylesi bir oluşuma hoşgörüyle yaklaşılmasının ise, 'genç' bir dergi için ne demek olduğu açıktır.

'Pompalanan balonlara', yapay yönlendirmelere, vurdumduymazlıklara, görmezden gelmenin bir çeşit intikam almak olduğu düşüncesine karşı Promete, kendi 'tavır dergisi' görüntüsünü oluşturmak yolunda çabalar harcamakta ve hiçbir önyargıyı ilkeleştirmeme doğrultusunda adımlar atmaktadır.

Bu çaba ve adımların amacına ulaşması dileğiyle...

Promete

yorumunun hiçbir sanatsal değeri yoktur. Görüngüyü sarsmayı bilmeyen onu yeniden yoğurma iddiasında olmayan sanatçılar, tarihin sayfalarında sadece bir dipnot olarak kalmakla karşı karşıyadırlar. Sanatta dehanın bir yolunun bu olduğunu söylemek sanırım abartma olmaz.

Sanatın insanın kendini, arama çabalarından biri olduğu düşünülürse, yerleşik meta ilişkilerinin ve onun yarattığı değerlerin reddi gerçek bir sanatçı için sorumluluk olmanın dışında aynı zamanda zorunluluktur. Peki karşı durulan meta ilişkilerinin ve onun yarattığı değerlerin yerine neler koymamız gerekiyor. Bu sorunun mucizevi bir yanıtı olmamakla birlikte, kanımca, temel çıkış noktasının 'çıplak insani ilişkiler' ve 'çıplak insani değerler' olması gerekmektedir. Aksi, tasavvufa saplanıp kalmak, tek çıkış yolunun maddi dayanaktan yoksun bir 'özarınma' yöntemi olduğunu söylemek olur.

Sanat yapıtı (yapıtı taşıyan nesne) elbette metadır. Varlığının zorunlu bir sonucudur bu. Bir üreteni, bir aracısı (hatta birkaç) ve bir alıcısı vardır. Romantik bakış açıları bunun tersini kanıtlayamaz. Sanat yapıtına en az meta olan şeydir demek de olsa olsa kel sanatçı avunusudur. Ama ona, örneğin şeker gibi temel tüketim maddesi olarak bakmak da yanlıştır. Şeker tüketilir, fiziksel bir tat ve biyolojik bir ihtiyacın sonucudur bu. Oysa bir sanat yapıtı 'tüketilemez'. Bir resmin bir müzik parçasının, bir şiir veya romanın bir kez bakmakla, dinlemekle, okumakla tüketilemeyeceğini artık çocuklar bile biliyor. Grafomanik bir yazarla, çömezleri hariç...

Tanrıların bile paraya yatırıldığı (–dolar– 'We trust in god'), kapitalist sistemde 'tapulu ve tabulu' insancıklar taburununun borazancıbaşısı olmak durumana itilen sanatçı yeni rütbe, paye ve ganimetler uğruna özgür düşüncesinden ve yaratma cesaretinden vazgeçmemeli, *meta için sanat* oluşumuna karşı durulmalıdır.

Cem Savran

ŞİİRİN İLK ATLASI

Metin Altıok

1. ŞİİR NEDİR?

Şiir nedir sorusu elbette her soru gibi yanıt bekler. Herhangi bir şey için "nedir" dendiğinde verilen yanıt genellikle bir tanım niteliğindedir. Çünkü tanım bir kavramın içini açmak, o kavramın içine giren ögelerin niteliklerini belirtmektir. Eğer şiiri bir kavram olarak ele alacak olursak onun da bir tanımı olmak gerekir. Nitekim şimdiye kadar bir çok şiir tanımları yapılmış ama bu tanımlar şiirin ne olduğunu ortaya koymakta yetersiz kalmışlardır. Şiir tanımlarının kuru ve yetersiz kalması nedensiz değildir. Burada bir yanlışlık söz konusudur. Bu da şiiri bir kavram olarak ele almaktan kaynaklanmaktadır. Çünkü şiir donmuş bir kavram değil çok özel ve benzersiz bir varoluş biçimidir. İşte bu yüzden şiiri bir kavram olarak ele almak ve onun içini açmak mümkün olmamıştır. Çünkü şiirin saati kavrama değil imgeye ayarlıdır. Şiirin bir yanının karanlıkta kalması da işte bundandır. Bu karanlıkta kalıştır ki ona neredeyse tanrısal bir söz niteliği kazandırmıştır.

Bana kalırsa şiirin ne olduğu olsa olsa betimsel bir yaklaşımla açıklanabilir ve bu açıklama da şiirin gizemli varlığını sezdirmekten öteye geçemez. Şiir üzerine getirilen betimsel açıklamalar -ne gariptir- sonunda bir şiir ya da düz-şiir olmaktan kurtulamamışlardır. Bu durum şiirin kendini yine şiirle ele vermesi ve anlaşılır olması bakımından ilginçtir. Daha açık bir şekilde söylemek gerekirse şiirin ne olduğunu anlamak yine şiirle mümkün olmuştur. Şiir varoluş biçimi konusunda hiçbir zaman düzyazıya teslim olmamıştır. Çünkü şiir
düşünceyle değil salt duygudaşlıkla kavranabilir olan bir sanat dalıdır. İşte bu yüzden şiirin ne olduğunu düşünsel olarak kavramak yerine duygu olarak yaşamak belki de daha doğru bir yaklşım olacaktır diyorum.

Şimdi bakın ne diyor Ülkü Tamer: "Şiir uykusuzluğun şiltesidir,/Uykusuzluğun haritası./Balkonun uyanışıdır şiir." Şiir nedir sorusuna verdiği bir başka cevapta ise: "Şiir ateşin habercisidir,/Yangının kundakçısı./ Yanardağ üstündeki kuştur şiir." diyen Tamer'in şiire yaklaşımı şiirin ancak şiirle açıklanabileceğini göstermek bakımından oldukça ilginçtir. Öyleyse şunu rahatlıkla söyleyebiliriz; şiir ne olduğu düzyazıyla anlatılamayan, sadece duyulan ve sezilen bir varoluş biçimine sahiptir. Bu varoluş biçimi şiire özeldir. Şiirden şiire değişir ve ortak bir paydada toplanıp genelleştirilmez. Çünkü her şiirin kendi özü ve biçiminden gelen güzellikleri vardır. Bunun için şiir konusunda yapılan değerlendirmeler belli bir şiire belli bir yaklaşım olmaktan öteye geçemezler.

Octavio Paz, Jean Louis Ezine ile yaptığı bir söyleşide "şiir nedir" sorusunu "şiiri tanımlamak son derece tehlikelidir. Gerçekte şiir diye bir şey yoktur, ozanlar vardır." diye yanıtlaması boşuna değildir. Onun bu yanıtı şiirin her seferinde şairine bağlı olarak var olduğunu vurgulamak içindir. Bizim bu görüşten çıkarmamız gereken, şiirin yadsınması olmamalıdır elbet. Ama yine de bir yadsımayı içeren bu tümce büyük harfle yazılan "Şiir" kavramının olmadığını belirtmeyi amaçlamaktadır. Çünkü gerçekten de başlı başına, genel olarak şiirden söz edilemez. Şiir şairin duyarlığına, sözcük ve konu dağarcığına, şiir anlayışına ve bütün bunların biçimlendirilip şiir olarak ortaya konmasına bağlı olarak vardır. Şiirin varlığı daima bir şair kişiliğinin imzasını taşır.

Öyleyse bizim şiirle kurduğumuz ilişki her seferinde belli bir şairin şiiriyle, hâttâ tek bir şiiriyle kurduğumuz ilişkidir ve böyle olması da kaçınılmazdır. Şiir dediğimiz zaman aklıma gelen hep şairlerdir ve şiirler de aklıma şairlerle gelirler. Şiir yaşayan, devinen, yalaza benzer bir şeydir. Yineleyecek olursak "Şiir" diye bir şey yoktur. Var olan yalnız şairler ve tek tek şiirlerdir. İsterseniz gelin şiirin ne olduğu sorusuna yine Ülkü Tamer'e dönerek onun ağzından bir yanıt daha verelim: "Şiir üzümün güneşidir,/Elmanın kurdu./ Böğürtlenlerin tozudur şiir."

2. DİL ŞİİR VE ANLAM

Günebakan, ayçiçeği, devranber; işte size birbirinden farklı üç sözcük. Aynı bitkinin adlarıdır bunlar. Yani bu üç sözcüğün bir tek nesnel karşılığı var. Şimdi düşünelim: Aynı bitkinin bu üç adı dil içinde aynı ağırlıkta mıdır? Yoksa taşıdıkları anlatım farkları bu sözcüklere ayrı değerler, ayrı lezzetler mi kazandırmaktadır? Bu üç sözcüğün dilsel lezzetlerinin birbirinden farklı olduğu apaçık ortadadır. Demem o ki dil gerçeklikten daha zengin ve çeşitli bir varlık alanıdır. Çünkü sözel varlık gerçekliğe insanın eklenmesiyle oluşur. Sözel varlık nesnel varlıktan farklı olarak insan tarafından yorumlanmış mantıktır. Bizi kuşatan nesneler dünyasında her şey tam bir karmaşa içerisindedir. Biz bu karmaşaya dille bir düzen getiririz. Dışımızdaki dünyayı ancak böyle bir intizam içinde kavrarız. Burada esas olan gerçeği arıtmak, sadece ve sadece kendisi haline getirmek, onu bir yere koymaktır. Gerçek hiçbir zaman sanıldığı gibi katışıksız olarak bulunmaz. Özüyle ilgili olmayan bir yığın ayrıntı içinde kaybolmuştur. Benim dile nesnel gerçekliğin üzerinde bir varlık olarak bakmam da işte bu yüzdendir.

Birer gerçeklik olarak sözcükler iki katmanlıdır. Birinci katman sözün çağrıştırdığı nesne ya da durum, ikinci katman ise sözle bunlar üzerine getirilen betimsel yorumdur. Öyleyse dil denen olgu işaret ettiğinin dışında kendine özgü bir gerçekliğe, bir varlık alanına sahiptir. Gerçek hayatta hiç kimse ne "buz kesmiş" ne de "taş kesilmiş"tir. Bunlar sözel gerçekliklerdir ve nesnel gerçeklikten daha çarpıcı, deyim yerindeyse daha 'sahici'dirler. Çünkü anlamları pekiştirilmiş ve keskinleştirilmiştir. Burada önemli olan nesnel gerçekliğin yaşanır olmasına karşılık sözel gerçekliğin anlatılır ve yazılır olmasıdır. Bu sözel gerçekliğin insandan insana bir bilgi ilettiğini de gösterir.

Sözü şiire getirecek olursak; bir söz sanatı olan şiir de dil içinde varolur, dil içinde biçimlenir. Evet şiir bir dildir. Ama günlük dilden farklı yoğunlaştırılmış bir dildir. Bu durum şiirin nesnel gerçekliğin üstünde bir üst dil olduğunu gösterir. Çünkü şiir sözcükleri kendi iç mantığına göre biraraya getirir. Onları günlük dil içindeki alışılmış kalıplardan çıkarıp yeni birleşimler içinde kullanır. Böylece etkili anlatım olanaklarına kavuşur. İşte şiirin temel taşları olan imgeler böyle oluşur. İmgeler aslı karbon olan elmaslara benzerler. Söz olmakla birlikte sözü aşan, insanı doğrudan doğruya etkileyen, çarpıcı anlatımlardır. Her ne kadar imge günlük dilde bir arada bulunmayan ayrı dil basamaklarındaki sözcüklerden oluşursa da, bu oluşum kuşkusuz rastgele değildir. İmgenin bir iç mantığı olduğu unutulmamalıdır. Aksi halde imge kolayca saçmaya dönüşür. Oysa saçma ile imge birbirinden farklı kavramlardır. Şiirin en önemli yapı taşı olan imge insan duygusallığını özüne uygun olarak uyaran ve onu harekete geçiren bir duygu zembereğidir. Saçmanın mantıksız ve anlamsızlığına karşılık imge bir özel anlam ve mantık taşır. İmgeyi sağarsınız fakat saçmanın içi boştur.

Anlamın düzyazıya ilişkin bir nitelik olduğundan ve şiirde anlam aranamayacağından dem vuran görüşler ortaya atılmıştır. Ama bu görüşler yüzeysel bir değerlendirmenin yanlış sonuçları olarak kalmıştır. Şiirin doğru önermelerden doğru

sonuçlar çıkarmayı amaçlayan ve tutarlılığa dayanan mantık biliminin dışında değil, üstünde olması onun mantıksız ve anlamsız olduğu kanısını uyandırmıştır. Oysa anlamsız şiir olmaz. Çünkü şiir sahici ve inandırıcı olmak zorundadır. Ancak böylelikle okurla arasında bir ilişki kurabilir. Şiir taşıdığı duygu ve düşünce yükünü okurla paylaşmaya yöneliktir. Bu da onun anlamlı olduğunu gösterir. Şiirde anlam aranmaz demek; şiirle okur arasına iletişimi engelleyen bir duvar örmektir. Oysa okur şiirle içiçe olmalı ve hâttâ kimi zaman onu sorgulamalıdır. Ama bu daha çok kötü şiirler için söz konusudur. Çünkü iyi şiir böyle bir sorgulamaya fırsat vermeden okuru içeriğiyle bir anda etkileyen, onu belli bir duygu ve düşünceyle yükleyen şiirdir. Duygu ve düşüncenin olduğu yerde elbet anlam da vardır.

3. ŞİİR VE İMGE

Şiir biriminin ne olduğu zaman zaman tartışmalara neden olmuş bir konudur. Kimi şairler şiirlerine birim olarak sözcükleri gösterirken, kimileri de şiirin sözcüklere dayandırılmasına karşı çıkmışlar ve şiirin birikiminin imge olduğunu öne sürmüşlerdir. Ne var ki bu görüşleri şairlerin kendi şiirlerinden kaynaklanan özel yaklaşımlar olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü şiire baktığımızda her iki görüşü de doğrulayacak örneklerle karşılaşırız. Kimi şiir bir imgenin içini açar, yani imgeden sözcüklere akar. Kimi şiir de sözcüklerle bir imgenin içini doldurur, sözcüklerden imgeye akar. Birinci durumda şiirin birimi imgeymiş gibidir. İkinci durumdaysa sözcükmüş gibi görünür. Aslına bakacak olursak bu değişiklik şiirlerin yapı özelliklerinden kaynaklanır. Ama şurası bir gerçektir ki şiiri sözcüklere dayandırmaktan çekinmemek gerekir. Şair düz ve yalın söylemekten korkmamalıdır. Bir şairin en büyük düşmanı şaireneliktir. Aslolan şiiri şu ya da bu biçimde işleyip onu sahici kılmaktır. Şiirin sahiciliği ise onun çok özel bir iletişim aracı olarak varedilmesi demektir.

Şiirde imge kimi zaman karşımıza günlük dilde bir arada duymaya alışık olmadığımız ayrı sözcük öbeklerine bağlı iki sözcüğün şaşırtıcı bir biçimde yanyana kullanılmasıyla çıkar. Örneğin "gecenin derisi" dediğimizde bir imge yaratmış oluruz. Çünkü gece ve deri sözcükleri günlük dilde bir arada kullanılmazlar. Bu iki sözcüğü birleştirmek akla gelmez. Bunun nedeni bu sözcüklerin gerçeklikleri arasında bir ilişkinin bulunmamasıdır. Bu yüzden biri öbürünü çağrıştırmaz. Ama biz "gecenin seğiren derisi" dediğimiz zaman şiirsel bir anlam ifade ederiz. Çünkü bu ifade imgelemin ürünüdür ve nesnel olmayan özel bir gerçekliğe sahiptir. Ne var ki imgeler karşımıza her zaman yukarıdaki örnekte olduğu gibi tek başına ve bir parantez alınmış olarak çıkmazlar. İmge şiirde kimi zaman uzun sözcük dizilerinin arkasına gizlenmiş, onlara yedirilmiş olarak da bulunur ve şair tarafından okura sezdirilir. Bir birim olmanın dışında şiirin akışı içinde canlandırılıp varedilir. Nazım Hikmet'in o uzun soluklu "Saman Sarısı" şiirinde sanki imge yokmuş gibidir. İmgenin doruk olduğu şiirde onu hem yaşar hem tanırsınız. Ama bu ikinci durumda çoğu insana imgeyi sadece yaşamak kalır. Şair imgeyi parlatmayı bildiği kadar onu şiirin içinde eritmeyi de bilmelidir.

Şurası unutulmamalıdır ki hiçbir şiir salt imgeden ibaret değildir. Çünkü şiirin soluk alması gereklidir. Salt imgeye dayalı şiir tıkız bir şiir olur. Daha doğrusu şiir olmaktan çıkar. Bunu ancak genç ve acemi şairler yaparlar. Çünkü genç şair imgeye renkli bilye gibi bakar ve onu şiirin içinde, deyim yerindeyse avucundaymış gibi sımsıkı tutmak ister. Oysa bu yanlış bir tutumdur. İyi şiirde imge şiire kan pompalayan ve sonra yine kanla dolan yürek gibidir. Eğer imgeyle sözcükler arasında böyle bir dolaşım sağlanamazsa imge de şiir de değerini ve yaşamını yitirebilir. Çünkü şiir organik bir bütünlükten yoksun kalır. Bu durumda imge ne kadar parlak olursa

● ERGÜL ÇETİN

GÜN DEDİĞİN DE NEDİR Kİ

burada lüfer çıkarırız diyor ihtiyor balıkçı,
üç beş balık varsa onlar da çekip giderler yazın.
kocaman, çorak bir tarlaya döner bu deniz, dudaklarını bile
kıpırdatmaz olur.
oturup ağları düzeltiriz şu betona serip
–cayır cayır yanar öğle saatlerinde –
evlerden okula bir kuştur çocuklarımız gidip gelirler
kadınlarımızsa evdir esvaptır, çamaşır, mutfak,
bir taşın üstüne bırakılan ahtapotun eriyip gitmesi gibi
güneşte,
eriyip giderler işte öyle, bir kaç günlük ömürlerinde,
gün dediğin de nedir ki
uzayıp kısalan gölgeler...
zar atarız incir ağaçlarının orda,
vakit geçer,
uyku tutmaz beni bazan, oturup düşünürüm
bunları.

1989

---

olsun şiirsel görevini yerine getiremez.

İmgenin en önemli özelliği onun yapısı gereği devingen olmasıdır. Çünkü içinde bir çok anlamın yanyana uyum içinde yaşadığı bir duygu yumağıdır imge. Devingendir, çünkü taşıdığı anlam, içindeki çok seslilikten gelir. İmgeyi farklı anlamları içinde eriten, onları tek bir anlama indirgeyen kapalı bir bütün olarak düşünmek yanlıştır. İmgenin devingenliği insan imgeleminin devingenliğini yansıtır. İşte bu devingenlik tersine dönerek insanı duygusal olarak çeşitlemelerle sonsuzca devindirir. Eğer böyle olmasaydı imgenin donuk bir kavramdan hiç farkı kalmazdı. Oysa imge yaşamın bütünselliğinden fırlamış bir ateş topudur. Onun içinde hem cennet hem cehennem, hem geçmiş hem gelecek yalazlanır durmadan. İşte bu yalazın içinde bilinç ve bilinçaltı hınzırca gülümser insana. Bu nedenledir ki imge şairin bir türlü vazgeçemediği evrensel belâsı ve bu belâya gelen kurtuluşudur.

Başa dönecek olursak denebilir ki şiirin birimi yoktur. Çünkü şiirin kendisi bir birimdir. İnsanın ve dünyanın yani sonsuzun birimidir şiir.

4. NESNEL GERÇEKLİK, ŞİİRSEL GERÇEKLİK

Şair nesnel gerçekliği bozar, değiştirir, hatta ona ters düşer. Olmayacak şeyleri oldurur, görünmeyeni görünür kılar, duyulmayanı duyurur. Bu doğal birşeydir. Çünkü şiir nesnel gerçekliği zorlayan ve onunla boy ölçüşen bir sanat dalıdır. Bu durum şairin başka bir gerçekliğin peşinde olduğunu gösterir. Şairin evreni dildir. Şair dünyaya sözcüklerle bakar ve sözcüklerle kendine yeni bir dünya oluşturur. İşte bu yeni dünyadaki gerçeklik nesnel gerçekliğin üstünde, gerçek olmak bakımından onunla kıyasıya yarışan bir dil gerçekliğidir. Konuya böyle bakıldığında, şairin nesnel gerçekliği bozması kaçınılmazdır. Çünkü bu şiirin doğası

gereğidir. Bir anlamda şiir nesnel gerçekliği bozduğu oranda varolur.

Ancak şair bu bozuşun hesabını okura vermek zorundadır. Bu hesap ise bozulanın yerine konan şeyle, yani şiirsel gerçekle verilir. Eğer şair bu hesabı veremezse ortaya bir saçmalık, bir mantıksızlık çıkar. Okur bir şiirde nesnel gerçekliğin dışında bir olguyla karşılaştığı zaman "olmaz öyle şey" demeli, daha doğrusu diyememelidir. Eğer şiir okuru bir boşluğa, bir mantık çatışmasına düşürüyorsa suç şiirin ve şairindir. Çünkü bu durumda şair sadece nesnel gerçekliği bozmakla kalmış, onun yerine bir şiirsel gerçeklik geçirememiştir. Aslında bu şairin nesnel gerçekliği de bozamadığını gösterir. Çünkü, amaç nesnel gerçekliği kağıt üzerinde değil, okurun kafasında, düşüncesinde bozmaktır. Okurun "olmaz öyle şey" demesi, bir inançsızlığın ifadesi olarak nesnel gerçekliğin onun kafasında bozulmadığını gösterir. Gelin şimdi bir örnek üzerinde durarak bu gerçeği somut olarak göstermeye çalışalım.

Şair Refik Durbaş'ın toplu şiir kitabı olan "Bir Umuttan Bir Sevinçten"in 273. sayfasındaki "Buse" adlı şiiri şöyle; "Kaç / yıldır / saklıyorum / puslu / bir / ilkyaz / gecesi / üçüncü / sınıf / bir / sokak / aralığında / avucumun / içinde / söndürdüğüm /sigara / yanığının / izinde / ilk / öpüştüğümüz / anın / heyecanını." Şair bu tek cümleyi her sözcüğünü alt alta yazarak şiir şekline sokmuş. Kolayca anlaşılacağı gibi bu şiirde bir ilk öpüşle, avuçta söndürülen bir sigaranın bıraktığı yanık izi arasında duygusal bir bağ kurmakta, o ilk öpüşün heyecanı somut ve kalıcı bir yanık izine yüklenerek yaşatılmak istenmektedir. Yanık izi silinmeyeceğine göre o ilk heyecan da hiçbir zaman kaybolmayacaktır. Aslında bu iyi niyetli bir yaklaşımdır.

Yalnız burada inandırıcı olmayan bir durumla, bir olguyla karşılaşmaktayız. Bir genç kız sevgilisinin avucunda sigarasını neden söndürsün? Bu ancak marazi bir duyguyla açıklanabilir. Oysa böyle duygular sanatın dışındadır. Görüldüğü gibi şiir ister istemez insanın aklına sorular getirmekte, inandırıcılığını ve sahiciliğini yitirmektedir. Kaldı ki yukarıdaki şiirde bir de Türkçe yanlışı bulunmaktadır. Şiir dikkatle okunacak olursa avuçta söndürülenin sigara yanığı olduğu anlamı çıkmaktadır. Şairin "avucumun içinde söndürdüğün sigara yanığının izinde" yerine "avucumda söndürdüğün sigaranın yanık izinde" demesi gerekirdi. İşte bütün bunlardan sonra elimizde şiir yerine yanlış kurulmuş bir cümleden başka bir şey kalmamaktadır. Sonuç elbette düş kırıklığıdır.

Cemal Süreya ise ikinci şiir kitabı olan "Göçebe"deki "Öğle Üstü" adlı şiirinde; "Babası ip yerine yılana çekilmiş/Bir çocuğun çifte korkusu öyledir" derken, asılma olayının dehşetini şiddetlendirmiştir. Biz bu iki dize karşısında bir insanın yılanla asılamayacağını hiç mi hiç düşünmeyiz. Sadece nesnel gerçeğin yerine geçirilen şiirsel gerçek karşısında müthiş bir duyguya kapılırız. Bu iki dizenin bizdeki tasarımı tüylerimizi ürpertir. Buradaki şiirsel gerçek artık bize nesnel gerçeği aratmayacak, hatta aklımıza bile getirmeyecek kadar çarpıcıdır. Bu durum bize şiirsel gerçekliğin kendine has bir sahiciliğe sahip olduğunu gösterir.

Gerçekten de şiir nesnel gerçekliğin belirli sınırlarını aşan, sonsuz olanaklarla hayatı zenginleştiren bir duygu ve düşünce sanatıdır. Şiir zaman ve mekânın sonsuz ekseninde bizi özgürce dolaştırır. Geçmişle geleceğin büzüşüp toplandığı bir şimdinin sanatıdır şiir. İyi şiirin devrimciliği de buradan gelmektedir.

(Sürecek)

Abbas Sayar

Boşluğa Takılan Ses

Şiir

20.000 TL

Ödemeli İsteme Adresi: Meşrutiyet Cad. 10/44

GÖSTERGE VE ANLATIM

Murat İsmet Tunçer

Yaşamın korunması, onun birtakım uyarımlara karşı düzenlenmesiyle olanaklılık kazanır. Uyarıcı değer yükletilen şeylerden her biri, ayrı birer göstergedir. Başka bir söyleyişle, göstergeler, kendileri dışındaki varlıkları, olayları, olguları, tasarımları bildiren birimlerdir. Doğal ya da yapay olmak üzere, başlıca iki tür göstergeden söz edilebilir. Gökyüzünde kara bulutların toplanması, yağmurun ya da karın yağacağını ortaya koyan doğal bir göstergedir. Fotoğraf, kroki ve ezgiyse, yapay göstergelerdir. Doğal göstergeler, doğa olayları arasındaki bağıntıları belirtirse de, yapay göstergeler, insanlara, diğer hayvanlara ya da bitkilere ilişkindir ve gerçeğin yeniden yapılandırılması için oluşturulabileceği gibi, bildirişim amacıyla da düzenlenebilir. Gerçeği yeniden yapılamaya yarayan yapay göstergelere, yansıtımsal; bildirişim amaçlı olanlarıysa, bildirişimsel göstergeler denir.

Herhangi bir portre, yansıtımsal bir göstergedir. Çizer, seçtiği kişinin yüzünü, tabloda yeniden yaratmış; ele aldığı gerçekliği, kendi iç gerçekliği ve becerisiyle kaynaştırarak ona aktarmıştır. Çeşitli sesleri, belirli bir ritm uyarınca, estetik kaygıyla ezgiye dönüştüren besteci de, işitsel düzlemde bir yansıtımsal gösterge sunmuş olur. Açlığını belirtmek için, sahibinin çevresinde dolanıp duran kedinin miyavlamaları; sokağı karşıdan karşıya geçerken duyulan bir korna sesi; "Çikolata ister misin?" sorusu yöneltilen çocuğun, başını aşağı doğru sallaması, gerçekliğin yeniden yapılandırılmasına yönelik özellik göstermez. Bunlar, salt iletişim amacıyla oluşturulduklarından, bildirişimsel göstergelerdir. Kışlalarda duyulan sık ve kısa düdük seslerinin yürüyüş birlikteliğini sağlaması, yinelemeli bir bildirişimsel göstergenin var ettiği sonuçtur. Kimi kez, yansıtımsal göstergelerden de bildirişim amacıyla yararlanılabilir. Ellerinde çanta bulunan biri kız, diğeri oğlan iki çocuk karaltısı çizimi, yansıtımsal olmasının yanı sıra, sürücülere, yakında ilkokul bulunduğunu, bu nedenle de taşıtlarını yavaş sürmeleri gerektiği uyarısını iletmek amacıyla oluşturulmuş bildirişimsel bir göstergedir.

Sözcükler de, bildirişimsel göstergelerdir. Sözgelimi, "silgi" sözcüğüyle, silginin kendisi arasında doğrudan ya da dolaylı hiçbir bağ yoktur. Her sözcük, perdelenmiş ve boğumlanmış seslerden oluşmuş bir bileşimdir ve taşıdığı anlam, onun o anlamı yüklenmesinin toplum tarafından benimsenmesiyle kesinleşmiştir.

İster doğal isterse yapay olsun, bütün göstergeler, çağrışımsaldır. Herhangi bir uyarım, diğerinin de kavrayışımızda canlanmasına yol açar. Yürüyüş sırasında hemen arkamızdan gelen havlama, orada bir köpeğin bulunduğunu düşündürür. beynimizde beliriveren ikinci düşünce onun bizi ısırabileceğidir. "Isırma" sözcüğünüyse, "kaçma" izler. Saldırı belirten havlama, bildirişimsel ve sessel bir göstergedir. Ama, kavrayışımızda, yukarıdaki örnekte de koyduğumuz gibi, biri, bir sonrakini çağrıştıran üç sözcüğün peşpeşe dizilmesini sağlar; "köpek", "ısırmak" ve "kaçmak".

Bu dizilişin eylemlerini çekimlersek, şöyle bir bütün elde ederiz:

"Köpek ısırabilir; kaçmalıyım."

İşte, bir düşünceyi, tasarıyı, olayı ya da olguyu iletebilecek göstergelerin birleştirilmesi durumuna, anlatım; göstergeleri sözcüklerden oluşan anlatımlara da, sözel anlatım denir.

Sözel anlatım, sunuş yönünden ikiye ayrılır:

1. Düz anlatım.
2. Değişmeceli (= mecazlı) anlatım.

Düz anlatımda, sözcükler, duygusal içerik taşıyan tümcelerde (=cümlelerde) bile, öncelikle, kendi anlamlarında ve mantığın duygusallığı ikincilikle sınırladığı bir dizilişe uygun kullanılır. Değişmeceli anlatımdaysa, istenilen, yalnızca iletmek değil, bir duygumuzu aktararak, karşımızdakini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektir. Bu nedenle de, sözcüklere sık sık gerçek anlamları dışında anlamlar yüklenir.

Demek ki, sözcüklerin anlamsal işlevleri, anlatımda başvurulan sunuş yöntemine göre değişir. Bir sözcük, ya tek başına ele alındığında düşündürdüğü gibi ya tümleme, sözcük öbeği, tümce içinde kazandığı anlamlarda kullanılır. Bunlardan ilkine, *gerçek anlam*; ikincisineyse, *değişmece anlam* denir. Başka bir deyişle, değişmece anlam, sözcüğün gerçek anlamdan sıyrılmasıdır. Coşkulu yönlenim (=hitap) durumlarında sözcüğe tek başınayken değişmece anlam kazandırılması, ender rastlanılabilir bir oluşum konumu taşımaktan öte gitmez ve sözcüğün, eksiltili tümce özelliği göstermesinden kaynaklanır.

HERGÜN BİNİLİP İNİLEN BİR OTOBÜSTE GEÇEN İÇKONUŞMA

Midem bulanıyor. Ayaklarımın beni, bu kağnımsı otobüste ne kadar dik tutacağı da meçhul. Karnımın şişliğine bakmaksızın kimse yerinden bile kıpırdamıyor. İlerideki adam bana sanki "hamile olduğun halde sokaklarda ne işin var?" diyor bakışlarıyla. Gittikçe daha çok bulanıyor midem. Kadın olduğumu ne kadar da az duyumsardım eskiden. Şimdi ise her adımda doğurgan bir dişi olduğumu yüzüme vuran kocaman bir karnım var. Şu çocuk beni perişan edecek. Üstelik yepyeni sorumluluklar. Yaşamımızı sıradanlıktan uzak tutmaya ne kadar çaba harcadıysak o denli battık mı yoksa? Önce küçük bir memurluk, ardından yavaş yavaş ihtiyaçların giderilmesi (çeyizmiş, fırınmış, ütüymüş..), Küçük bir ev, küçük bir evlilik, bir sene sonra da sıra çocuğa geldi doğallıkla. Herşey küçük olduğu için mi bu kadar önemsemeden geçip gidiyoruz? Yoksa hiç bir şeyi önemseyemeyecek yeterliliğe biz mi sahip değiliz?

Öf, otobüs ne kadar kalabalık. Şu genç delikanlı beni gördüğü halde pencereden dışarıya bakarak umursamazlıktan geliyor. Sen de umursama. Belki de en kolayı bu delikanlı. Yaşamanın en kolay yolu. Bizde bu kadar umursamadan herşeyi akışına bırakarak gelmedik mi buralara? Hep küçük diyerek, önemsemeden.

Üniversite yıllarında, üzerinde çok yoğun tartıştığımız ve sonuçta genellikle sorunun bilincimizde yattığını saptadığımız evliliğin getirdikleri mi bütün bunlar? Yoksa evililiği kendimizin uğruna bir çırpıda harcayıp bitirdik mi? İki insanın, o çok güzel başlayan, hayal ve türkü dolu birlikteliğini kendi çıkmazlarının sorumlusu yapmak ne kadar da kolay. Hep böyle yaparak eritmedik mi birbirimizi? İşyerimizi beğenmedik, nedeni evlilik dedik. Tiyatroya, sinemaya gitmedik, nedeni yine evlilik. Okumadık, tartışmadık, tanımları unuttuk, gülmedik, dans etmedik, güzel yemekler yiyemedik, güzel giysiler giyemedik, sabırı bilinmezliklere bıraktık nedeni hep evlilik. Giderek sadece gizlice bakar olduk birbirimize. Yüzlerimiz bizden utanarak, yüreklerimiz daha da yaralanarak uzaklaşmadı mı birbirinden? Gittiğimiz yollarda paylaşmanın sevincini uzaklıklarımızın ortasında unutarak ilerledik. Ama hep umursamadan.

Galiba yaşam çok kolay akıp gidiyor. Her gün sabah küçük masamızın başına varıp akşama dek küçük ve hep aynı işlerle yorularak, akşam aynı duraktan, aynı otobüsle ve aynı saatte eve geldik. Evde yaşadıklarımızı da öylesine değiştirmeden, alışkanlık haline getirdiğimiz biçimiyle uyguladık. Yemek, günlük olaylardan bir kaç kelime veya cümle, genel dedikodular, televizyon, saçma sapan haberler üzerine yorumlar, saçma sapan dizilerde bizim olmayan birkaç gülüş ve ardından uyku saati. Bazı geceler karanlıkta, birbirimizden hep gizlediğimiz bedenlerimizle sevişmelerimiz. Onu da mı alışkanlık haline getirdik yoksa? Bu otobüse neden bindim sanki? Keşke Özgür yanımda olsaydı.

Yoksa çocuğumuz da alışkanlıklarımız sırasında yaptığımız hataların bize küçük bir cilvesi olmasın? Tanrım. Özgür'e bütün bu düşündüklerimi anlatsam anlar mı acaba? Nasıl bir çıkmazın içine gelip yerleşmişiz? Yeni bir insanın omuzlarına bırakacağımız ağırlığın farkında bile olmadan salt kendimizi düşünerek ne büyük bir suç işlemişiz. Suç mu? Bebeğim sen birbirinden ve kendisinden kopuk iki insanın suçu musun? Sen suçumuz musun? Daha sen, aramıza gelmeden kendi eksikliklerimizi ne kadar kolayca yüklüyoruz sana. Kendimizi çözümlemeden seni de bir problem unsuru gibi doğuracağız. Kendi anlaşmazlıklarımıza, yabancılıklarımıza, başarısızlıklarımıza neden olduğunu her fırsatta söyleyip senden çok iyi bir insan olmanı isteyeceğiz. Sana iyi bir insan olmanın yollarını anlattığımızı sanarak, seni hep yalnız bırakarak başarısızlıklarını kabullenmeye-ceğiz.

Bugün sana ne kadar acı dolu cümleler kurdum. Benim küçüğüm, aramıza gelmene yalnızca iki ay kaldı. Yaşamı öğrenmelisin. Hayır. Hayır bu sana da her şeyi kabul ettirmek oluyor. Galiba bana yaşamı öğreten sensin. Seninle birlikte bir çok soru sormayı becerdik değil mi? Demek şimdiden başladın. Önce anneyi dize getirmek. Sonra... Bak bir durak sonra evimizdeyiz. Hemen Özgür'le de konuşmalıyız. Karar vermeliyiz. Senin adın ne olacak?

Remziye Yılmaz

tarih ve kum

tarih herşey değil, derdi: ama yadsıma ışığı
yenik düşmeden kendine sesindeki sessizliğe alış
kapı vurulduğunda ve dışarda yağmur yağıyorsa
saatin kaç olduğunu öğren ve hazırlıklı ol: korku
resimdeki kadına benzer ateş ve ürpertidir
orada cellat,

tek sözcük söyleme: yorgun olup olmadığını soran yok,
ip ve ipek aynı şey..- gece dondu ağzının kanayan ucunda
gülleri de düşünme yalnızlığın çoğalır, ayrıca sigaran
bile yok: tutanağa geçmesi gerekirdi oysa, güzel söz
söylemenin kanıtı olarak.

aklına geliyor: tanrı yoktur ya da tanrı öldü..-
ıslak betonda boğuldu kum ve ses, sonsuzluk büyüdü
boşlukta, hınç nerede saklı bilmiyorsun karşılayanın
nerede,

ilk kez denediğin kayıtsızlık inanılmaz şey, çıplak
ve kuyudasın: ilk kez kendine acıdın denemek için aklını
ve sordun kendine: - gece ağzının ucunda bir pıhtıysa
yaşama sevincini duyumsaman kötü şey değil mi- çünkü
özetlemek için yanlışlarda ışıyan doğruyu, öğrenmelisin
cesedini nehirlere taşıyan zamanı, gül solabilir kül
ateşi anımsatır,

tarih herşey değil, derdi: yenik düşmedikçe güncelliğine.

yorgun sarkaç

1.
unutuşla öpüşün sarkacında
yüzüyle söndürüyor geceyi
gözlerini izliyor eski bir ins'in gölgesi
belleğinde yorgun sözcüklerin ağırlığı
göğü üşüyor ölülerle
ellerinde külrengi güzün korkusu
zamanın sesini düğümlüyor
çiçeksiz bir denizin köpüğünde
küsüyor küçük pencere
rüzgârsız ağaçtaki kuşkulu kuşa

2.
perçemli çocukluğumdur uzaktan bakarım
bir ıslık vaktidir pencerede.- ıssızlıktır
ateşten korkan yüzüm suda boğulan sesim
çok eski resimlerdeki gibi yorgun
güneşler boyardım zamanın rengiyle
ve çiçek tozlarıyla toprakla.-
hurufatını silerdim tarihin ve hüznün
gülüşün üşüyen göğünde
mesellerden korkardım: babamdan, ölü evlerinden

3.
kendine sus seslen kendine
bir evde, içinde yıldızlar olan.-
çünkü gün olur gül solar
yüreğinde küçük sevinçlerle

gecesin sen: sessizlik ve yalnızlıksın
orada, zamanın sisinde. bir kuş
senden uçar gider konar gölgene
kafes olur aynadaki ışığa
bir hışırtı bir ürperti bir tını
sessiz sessiz teyellenmiş ölümle. bir uyku.-
kıyısında çağırışı tükenir denizlerin
ve yokturlar ve vardırlar uçurumlar

bulantı

imdi tanrı'ya bağlı değilim: güneşim
aydınlık ve mavidir. eylemli bir çocuktur
içimdeki özgür kuşluk vakti,

karanlığın kirli sesindedir çoğalan korku.
sorgu sorguya ulanınca ölünür elbet: cellat
orada, bilincin eksildiği yerdedir,
kutsanınca büyük yalan,

evlerin belleğinde bulanır hüznün resimleri.
böğürtlenli bir patikada yol alır yeniden
sevinç. bir böcek aşkı kardeş kılar
kendine şaşıran şaşkınlıkta,

kuş kanadında gezinir acı: dışarda
çocuksu bir öğrenmedir güzelliğin tadı.
doğadır başkaldırır imdi
çürüyen ölümün ormanında,

artık büyümelisin ey özgürlük

başka bir deniz

yaşam yaşlı bir denizdir, alnında
sonsuzluğun ve ölümün resmi: sarkacı
belki de güneşidir çocukluğun
unuttum,

unuttum, bir belleksiz ağaçtı zaman
sesi rüzgâra kuşları göğe alışık.
insansız bir balkondu, baktığım
sözcükleri soyunuk bir konuşma,

çok eski bir söz, bir çığlık, boşluk.-
camları yoklayan umarsız yağmurdur,
usla düşü öpüştüren uykuda: parçalanmış
sudur, boğuldum

ah, sesin resmini yapmakla cezalı çocuk
kendiyle suskun ve yorgun deniz.- yarın
günlerden korkudur, sorgudur: kimbilir
belki de umuttur, unutma,

yaşam yaşlı bir denizdir, alnında başka bir deniz.

● KEMAL GÜNDÜZALP

DÜŞ YORUMCUSU

Yitirilmiş bir yaşamın gün ışığıdır
hiç sabahları olmamış bir kentte,
yoksa nasıl görülür hep aynı düş?
Özlemi geçmiş eski bir baba kucağıdır
erkekliksiz sar kadını, sıcaksa seviş.

Nedense kökenini arıyor Zigana'nın ardı
rayları döşenmemiş bir trenle yuvarlanan.
Sanki yaşadığım, uçurumsuz bir Rum kızı
nereye gitsem yanıbaşımda, bembeyazdı
sürgün papazlar kenti: Sumela Manastırı.

Çağ geçmişi yaşıyor hem de güpegündüz
şenliklerde aşk çağrısı yerel giysilerle.
Hiç sevdalık etmemiş kız çocukluğunda
çocuklarını sevgi denizlerinde boğuyor
sevda tutsunlar diye utançsız çıplaklıklarda.

Sevgilerin yetmezliğinde boynu bükük anne
neden sanki bir babayı oynayamadı hiç?
Düş kırıklıkları hep aynı düşün aynasında
gerçekse soyunuk bir kadın resmi: Nü
ve gerçek–dışı düş yorumlarında susuz bir aç.

Hiç açlık çekmemiş bir kadına su verilsin
sıcak pınarlardan aksın yılların özlemi.
Karanlık bir yatak olmasın, sevişilmiş geceler
sevecen bir kucak kollarıyla sarsın seni
yeni bir kişilik yaratmanın eşiğinde sevgiler.

Dedi ki, düş yorumcusu Ankara'nın gecelerinde
aynı düşü gören bir kadının anlatamadıklarıdır
karmaşık bir sevgi düğümünü çözecek olan.
Düş biter belki birgün, yaşamın kendisi başlar
mutluluk gerçek olur lir kadının gözlerinde.

13 Ağustos 1984
Ankara

'PROMETE'LERİN DURUMU

Abdullah Kaygı

Bir ozan arkadaş bir dergi bırakıyor masama, "bak" diyor, "yeni bir dergi çıkıyor, hem senin istediğin gibi, yayıncıları-sorumluları Ankara'da." Bakıyorum: **Promete**. Bu mavi renkli **Promete** adını görüp de, artık seyretmeye vakit ayıramadığım göğü, ve gökten, tanrılardan bizim için ateşi çalan Prometheus'u anımsamamak benim için olanaksız. Sonra Tevfik Fikret'in Halûk'a ya da genç kuşaklara seslendiği "Promete" şiirini anımsıyorum. Sadece sanayide, teknolojide, ekonomide değil, bilimde, felsefede, sanatta kültürde biz hâlâ Fikret'in o şiirdeki deyişiyle "çukurda"yız. "Onlar", en azından bize göre, "semada". "Onlar niçin semada, niçin ben çukurdayım?" Fikretten öncesi ve sonrasıyla iki yüzyıldır bu soruyu yanıtlamaya çalışmış, çağdaşlaşmaya yandaş olan, karşı olan düşünürlerimiz.

Evet, sanat ve kültür alanında da, en azından Batı'ya oranla, "çukurda"yız. (Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Batıdaki kardeşlerim/ Yeter artık çaldığınız/ Dağından taşından/ Gömüsünden/Yeryüzünün" dizeleriyle başlayan "Çirkin Sofra" başlıklı, o galiba "Han–ı Yağma"ya anıştırma yapan şiirinin de aklımda olduğunu söylersem (!) herhalde kimse bana "bırak şimdi Prometeciliği, Batı kültürü hayranlığını" demez.) Ve hâlâ Promete'ler bekliyoruz, bize ateşi çalıp getirecek, "nâm ü şânı bilinmeyecek de olsa". Ama en azından sanat için gereken ateş, Fikret'in "Promete" şiirinde dendiği gibi "kalpte duyulacak o yüce özlemin ateşten gagası"ndan alınmalı, ancak oradan alınabilir. Yani başka Prometeler beklemek yerine, kendimiz Promete olmak durumundayız, ama mutlaka olmak durumundayız. Tabi hâlâ "çukurda" olduğumuzun farkındaysak.

Fikret'in Promete şiirindeki deyişle "ruhu besleyecek meyvalar"ı, yalnızca sanatsal ustalıklar, marifetler sergileyerek değil, Platon'un dediği gibi, insanı daha insan kılacak, insanın içindeki hayvan yanı gelmeyip, insan yanı geliştirecek sanat yapıtlarını, bu tür

meyvaları Halûk'u gönderip getirtmekle yetinemeyiz...

(...)

*"Tekil anlamda kültürün, yani "kişilere insan olarak olanaklarını **geliştirebilmeyi** (bu olanakların işlenmesini, kültive edilebilmesini) sağlayan etkinlikler"in hazır olarak alınması değil de, onların gerçekleştirilmesi söz konusu olabilir ancak. Bu gerçekleştirilme de, bu etkinlikleri, dolayısıyla insan olanaklarını yüzyıllar boyu gerçekleştirerek, bunlarla bir çok ürünler ortaya koymuş olanların (bizim örneğimizde Batının) deneyimlerinden, geliştirdikleri, sözgelimi sanatlardaki tekniklerden, ustalıktan yararlanmak söz konusu olabilir elbette. Fakat böyle deneyim ve teknikten, ustalıktan yararlanmak da tek başına Batıdaki gibi bilim, sanat, felsefe ürünleri ortaya koymaya yetmeyebilir. Çünkü bu teknikleri gerçekleştirmeleri söz konusu olanlardaki çoğul anlamda kültür, yani bu etkinlik ya da olanakları gerçekleştirmeleri söz konusu olanların insana bakışı, insan ve değerlilik anlayışları, insanın varlığına, insanın yapısına uygun olmayabilir, bu yüzden de gerçekleştirilecek böyle etkinlikler gerçekte ruhun işlenmesine değil ruhun kötürümleştirilmesine neden olabilir, kullandıkları, bütün sanat yapma, icra etme tekniklerini, maharetlerini, Batıdan almış, öğrenmiş olsalar da. Yani ruhu geliştiren türden etkinliklerin gerçekleştirilmesi için gereken deneyim, teknik, ustalık, maharet de tek başına, gerçekleştirilecek olanın, ruhu işleyecek türden olmasını sağlamayabilir. bu türden ustalık, maharetler, teknikler, kendileri, sadece teknik olarak, kendi başlarına bir değerlilik anlayışını dile getirmezler; bunlar bir değerlilik anlayışının dile getirilmesinde kullanılabilecek olan tekniklerdir. Böyle tekniklerin gerçekleştirilmesinin de bir değerin, bir olanağın gerçekleştirilmesi oluşu durumu değiştirmez; bir olanağın başka olanakların kısıtlanmasına yönelik tarzda kullanılışına rastlandığında, bunun bir değerin gerçekleştirilmesi olarak görülemeyeceği açıktır. Bu yüzden, bu tekniklerle ortaya konanlar, ruhun kültive edilmesini sağlayabileceği gibi, kötürümleştirilmesine de neden olabilir."* (...)★

★ Abdullah KAYGI: Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.

● CEM SAVRAN

BİR ZAVALLI ADEM

Böyle bilinsin istedi.
Kalbi aldatan beyin.
"Yarattığım beni yaratandır."deyip
Yalan söyledi.

Meryem'in 'aşk-ı memnu'sunun
Erkek kahramanı
Hani o hiçbir şeye benzemeyen
İndi göksemerinden
Ve buyurdu:
–Figüran ol!
Oysa başrole soyunmuştur
Oysa isyankârdır benim apışaram.

Anımsanırsa yine demişti bir zaman:
–Gevrek elma dalları kırılmalı elmadan
Elma çürümeli dalında...
Oh! Havvaana
Memelerinden dudaklarına kayıyor ağzım,
Bir şehvet öpücüğü
Geziyor dilim dişlerinde
O yasak kokulu dişlerinde
Dillerimiz kaydırak oynuyor birbiriyle!
Sonra...
Dedim ya isyânkardır benim apışaram
Orada, bir elma ağacının altında
Hamile kalıyor kaburgam.

Birkaç metre ilerde
Zevkten çıldırıyor o,
Çevresinde meleklerden bir koro
Ağzından kor damlayan.
Yılan, alev dilli, şeytan..
Masturbasyon yapıyor gire çıka
Bilezikten yuvasına

Böyle bilinsin istedi.
Kalbi aldatan beyin.
"Yarattığım beni yaratandır." deyip
Yalan söyledi.
Bak!
Apışaramda pıhtılaştı yaşamın eşiği.

● MURAT İSMET TUNÇER

SOLUĞUN SOLUŞUNA MERHABA

Nedir ki var oluşumuzun toplamı?
Her şeyi kasıp kavuran bir kum fırtınası belki,
bellekte kırıntılanan birkaç ad
ve sevgilinin kan ateşlerine yansıyan gülümsemesi...

Serüvenler ecesi ölüm.
–gün gelir,– siler kalanı.

Korku değil, yitirdiklerimdir bedenimin çeperlerine yürüyen;
Şafak yangını direnişler eritmede bitikliğimi;
beton cangılların ürküntü selleri arsız bir ısrar
Gece karanlıklarına kükrüyorum yenilmişliğimi

Serüvenler ecesi ölüm,
–gün gelir,– siler kalanı.

Bozgun, son yağmurların bıraktığı çamurdur, yayılmış sokaklara;
bırak, tek başınalığı emzirsin özlem düş yoksunu sabrıma...
Böğrümde, çakal ininden ayrılmış yaralı kaplan güvensizliği
yöneliyorum varoluşların tanımsız yoksunluğuna

Serüvenler ecesi ölüm,
–gün gelir,– siler kalanı.

Irmak kıyısında, kırık bir kamış aksatır şırıltıyı;
anımsanmaz esrik isteyişlerin dağdağlı ıssızlığı;
doğanın yanılgısı korkunçtur ama,
bir yüreği paylaşır beynimin her kıvrımı.

Nasıl yanlışlar yetkin kılmıştır bilinmez,
umulmaz anların geçip giden güzelliğini;
adak taşlarının yosunu pas bürümüş oluklarında
ateş göllerinden ağan güneşler sızlar.

Serüvenler ecesi ölüm,
–gün gelir,– siler kalanı.

Yaşadıklarımı çıkarttım kendimden,
karlı dağlar ölçüsünde soğuk bir soluk kaldı;
solgun bulutlardan gölge somuran bu gözler
kent ışıklarında unuttu pırıltısını...

Serüvenler ecesi ölüm,
–gün gelir,– siler kalem.

DOĞAL SELEKSİYON

Bir şair arkadaşımla yolda yürürken, şiir üstüne konuşuyorduk. Arkadaşım son yazdığı iki dizeyi bana okumak istediğini söyledi. Ben de bir yandan gelip geçenleri izlerken, kendisini dinlemeğe hazır olduğumu söyledim. Arkadaşım dizeleri okudu:

"Dalgalara sorun ki beni bir deniz kızı vurdu
Poseidon sunaklarında bir martı ağlıyordu"

Arkadaşım okumasını bitirir bitirmez, çok kayıtsız bir biçimde, "martı zokayı yutmuş desene!" dedim. Arkadaşım önce şaşırdı. Biraz sonra katılarak gülmeğe başladı. Şiirine trajik bir içerik yüklemek istediğini, işin komik yanını hiç düşünmemiş olduğunu, meğer bizim martının kellesinin gitmek üzere olduğunu söyledi. Sonra, arkadaşımla birlikte martının kellesini kurtarmağa karar verdik. Dizeleri şu biçimde değiştirdik.

Martılara sorun ki beni bir denizkızı vurdu
Poseidon sunaklarında bir dalga ağlıyordu

Dizeleri bu biçimde değiştirmekle martının kellesini kurtarmıştık. Gelgelelim, ikinci dize ilk derinliğini yitirmiş, basitleşmiş, üstelik daha da gülünç olmuştu. Bu kez dizeleri şu biçimde değiştirdik:

Dalgalara sorun ki beni bir martı vurdu.
Poseidon sunaklarında bir denizkızı ağlıyordu

İkinci dizeyi derinliğine yeniden kavuşturmuştuk. Ne var ki bu kez birinci dize basitleşmişti. İşin içinden çıkamayacağımızı anlayınca, ülkenin ünlü bir eleştirmenine mektup yazarak bu konudaki düşüncesini sorduk. Eleştirmenin bize bir yanıt vereceğini hiç ummuyorduk. Ama yine de ona başvurmamızda bir yarar olacağını düşünmüştük. Birkaç hafta sonra eleştirmenden bir mektup aldık. Mektubu heyecanla okuduk. eleştirmen şöyle yazıyordu: "Bana gönderdiğiniz dizeler üstündeki düşüncelerinize katılmadığımı belirtmekle birlikte, bu konuda kafa yormanıza sevindiğimi de söylemeliyim. Benim düşünceme göre dizelerin en mükemmel biçimi şöyle olmalıdır:

Poseidon'a sorun ki beni bir denizkızı vurdu
Martı sunaklarında bir dalga ağlıyordu

Eleştirmenin önerdiği biçimde, açıkça şiirin kellesi martıya adanmıştı. Arkadaşım, eleştirmeni şiirden anlamamakla suçladı. Ben de, "şair olabilseydi zaten eleştirmen olmazdı." diye eleştirmeni savundum. Çünkü adamcağız ne de olsa mektup yazmak zahmetine katlanmıştı. Sonunda, dizeleri ilk biçimiyle bırakmaya karar verdik. Dünyadaki martı sayısı, şiir sayısından kat kat fazla değil miydi nasıl olsa?

Salih Bolat

● KOSZTOLANYI DEZSÖ

SADECE KENDİN OL

Koşma tanrıya sadece kendin ol
sonsuzluğa bırakıp git kendine
kalabalığın gürültüsünde kayboluyor insan
Özgürdür oysa, yalnızlığın deniz köpüğünde.

Sadece kendin ol, gerçekliktir yalnızlık
toparla sahte giysilerini
burda kendiyle savaşıyor insan
gelmiyor yardımına yalancı dostları

Savaş ve tehlike arasında sadece kendin ol
mücadele et, yitir bir kazazede gibi
boğularak çullan üstüne köpüklerin
sular bastırıncaya değin in bir okyanustan öfkeyle
yitir onurluca,
çünkü, nasıl olsa bir deniz kapanıyor üstüne.

Macarcadan çeviren: Celal İNAL

YAZILI GÜNLER
AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

Yazışma Adresi: Müteferrika Sahaf, Mühürdar Caddesi Akmar Pasajı No: 70/23 81300 Kadıköy/İstanbul

● CEZMİ KOCA

GERİYE KALAN

Geriye kalan: sürekli yokedicilik.
Aşkı sonlayan hanÇerdir. Sürgün
bir mektup bekler Enis Batur'dan
ya da gri bir şiir. Bir kurban daha
İstiyor Diana: tanrıça ölümsüzlüğü insan
kanında!

Şimdilerde felsefe sözlüğü moda
..izm'ler yama yırtık beyinlerde.
Sen yoksun, ellerin yok
yalnızlık yanında ıssızlığın
İnkardır geriye kalan.

Geriye kalan: sürekli yokedicilik.
Tanrı(lar) tekilleşti
devlet ve mülkiyet tek yumurta ikizi
çift cinsiyetli doğurgan ve değişken
yeryüzündeki her milimetre kare işgal edildi.
Çocuk oldum, gizlendim. Geldin-iz-
olmayanı bulmaya koyulduk.
Ezinç kol geziyor ve
görünmeyen gerçeği arıyor katletmek için.
N'olur her insan bir öykü olsa
tarihi ve tanrıyı İnkalar'a göndersek.
Seninle sonsuz olmak istiyorum
seni okuyorum hiç bıkmadan
tutkudur geriye kalan.

Geriye kalan: sürekli yokedicilik.
W.Loman bir "teneke trampet" çalıyor
ve Schlöndorff üzgün, ağlamaklı.
Yaş ortalaması beş olan bir dünya arıyorum.
Söylenmemiş söz vardır ve her zaman olacak
ne şiir tükenir ne de şair.
Işığa bindin karanlıkla birlikte bana geldin
öldürdüğün usuma yas tutmuyorum
aşktır geriye kalan.

Geriye kalan: sürekli yokedicilik.
Bilgiyi yadsıyan fikir
aklına taht kurmuş milyarlarca insanın
ve bir orospu işvesiyle sırıtıyor.
Kiev Cezaevindeki hücresinde
bir anarşist
günlüğüne son cümleyi yazıyor:
"Anlam öldü...
8 Şubat 1921"
Uyandım ve yorgun saçlarına baktım
–gözlerin açık mı uyuyordun
yoksa öldün mü?–
Gömütünün başında adı bile yazılı olmayan
o insandan utandım.
Zaman ve uyumsuzu duyabilsem kalbimde
hiçliktir geriye kalan.

Geriye kalan: sürekli yokedicilik.
Kendimi üzgünler kentinde gördüm
göğsümün sol yanında bir tabanca yarası,
ölüyorum; ama, ölmeyeceğimi biliyorum.
Kan gruplarımız tutuyor,
gece bana kanını veriyor.
Yaramı sarıyor sargı bezi olan yoksayıcılık.
Joseph K...'yı öldüren adamlar
belleğimi alıp götürdüler gün ışırken,
oysa, ben fotokopisini çıkartıp gizlemiştim,
iki adam ve efendileri habersizler.
Senin için ne "başkasıyım"
ne de "cehennem"
elimi tut biraz uyumak istiyorum
sen, ben, sevgimiz, bir de
insandır geriye kalan.

promete Aylık Dergi **Adres:** Meşrutiyet Cad. 10/44 ● **Sahibi:** Metin Turan ● **Yazı İşleri Müdürü:** Celal İnal ● **Yayın Yönetmeni:** Cem Savran ● **Yazışma:** P. K. 119 Yenişehir/ Ankara ● **Fiyatı:** 6000 TL ● **Abone:** 50.000 (Yıllık) Halk Bankası Meşrutiyet Şubesi Metin Turan adına 5911 numaralı hesaba (Dekont fotokopisini yazışma adresimize postalayınız.) ● **Ofset Hazırlık:** R Prodüksiyon ● **Baskı:** Saydam Matbaası